

Kwartaalblad van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage e.o.

Haagwinde 04

15e jaargang - december 2022

Van de voorzitter

Sport(rages) in de natuur

Sport is gezond en terecht roepen overheden en gezondheidsorganisaties iedereen dan ook op in beweging te komen en te blijven. En wat is er fijner dan het sportveld te bezoeken, te gaan hardlopen of op de pedalen te gaan en na afloop een verkwikkende douche te nemen. Iedereen is bekend met deze traditionele sportactiviteiten of beoefent ze wellicht zelf.

De laatste jaren worden er in toenemende mate activiteiten bedacht, of ze worden gekopieerd uit Amerika, die beogen de natuur en de sportende mens nauwer met elkaar in contact te brengen. Vanzelfsprekend is er niks mis met zo'n contact, maar te vaak is het puur gericht op de menselijke ontspanning. En wat vindt de autonome natuur zelf van een overdaad aan sportieve activiteiten? De natuur als decor?

Mountainbiken en trailrunning zijn al jaren bekend. Relatieve nieuwkomers zijn padellen, klimbomen en discgolf. En hoewel we niemand een plezierige en actieve tijd in de natuur willen onthouden, kunnen veel van deze activiteiten verstorend voor de dierenwereld zijn. Uit onderzoek is al gebleken dat zelfs langs reguliere fiets- en wandelpaden minder vogels tot broeden komen. Dat geldt ook voor mountainbike-tracés. Bekend is dat wandelaars en hardlopers ervoor zorgen dat sluippaadjes ontstaan. Die zorgen voor nog meer verstoring, ook omdat het landschap erdoor versnipperd, terwijl bijvoorbeeld reeën en kritische vogelsoorten juist behoefte hebben aan grote(re) aaneengesloten rustgebieden.

Gevaar van verstoring is er ook bij georganiseerd bomen klimmen en, de nieuwste loot aan de 'recreatieboom', het in populariteit sterk toenemende discgolf. Voor die laatste activiteit worden terreingedeelten voor het publiek gesloten. Dat laatste lijkt op het oog prima voor de natuur, maar de intensiteit waarmee deze sport wordt uitgevoerd kan op gespannen voet komen te staan met de noodzakelijke rust.

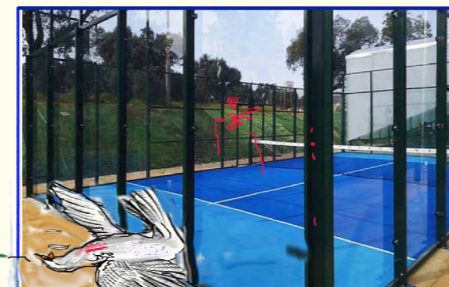
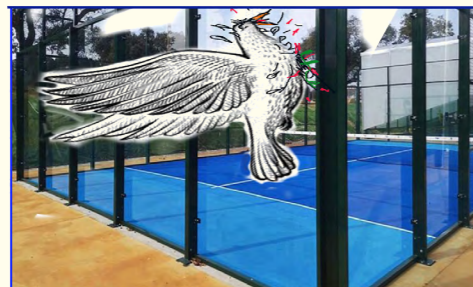
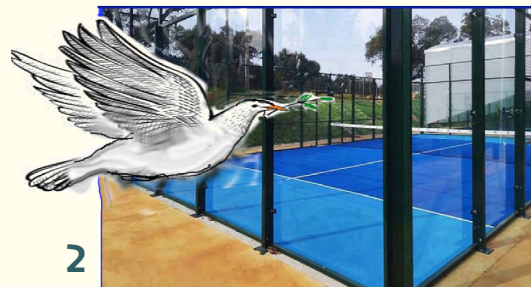
De snelle opkomst van padelbanen (er is inmiddels een commerciële organisatie die aanleg ervan stimuleert) heeft ook onze volledige aandacht. Bewonersorganisaties roeren zich eveneens vanwege geluidshinder en overlast van verlichting; zaken die ook de natuur raken, want vaak worden padelbanen in of grenzend aan het groen aangelegd.

Als AVN proberen we in kaart te brengen wat de nadelige effecten zijn van dergelijke sportactiviteiten om vervolgens, via overleg met de beheerder of de gemeente, bij te sturen. Zo zijn er inmiddels al enkele padelbanen overdekt, waardoor de genoemde bezwaren deels wegvallen.

Creatieve oplossingen bedenken kan zo simpel zijn; en nuttig als het ertoe leidt dat de sportieve recreant zijn hobby kan uitvoeren zonder dat de natuur er onder lijdt.

Dick Ooms

Vogels vliegen tegen padelbanen. Cartoon van Jaap Lemstra

2

Colofon

Haagwinde is het kwartaalblad van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en omstreken. De vereniging zet zich in voor bescherming, behoud en zo mogelijk verbetering van natuur en groen. De AVN informeert over de waarde van natuur en landschap. Zij volgt het doen en laten van de overheden in en om Den Haag kritisch en draagt bij aan het tot stand komen van beheer- en beleidsplannen.

Aan deze Haagwinde hebben meegeschreven: Dick Ooms, Adri Remeeus, Joost S.H. Gieskes, Jaap van Loenen, Caroline de Jong, Joris Meinardi, Frans Beekman, Frederike Bloemers, Karel Akkeraar, Jos Verhoeff

Foto's van de schrijvers en van:

Wim de Koning Gans, André Smit, Paul Boeters, Lodewijk van Vliet, Sander Wennekers

Verdere bronnen voor beeldmateriaal:
Ed Buijsman, gemeente Den Haag

Cartoon van Jaap Lemstra

Foto voorpagina: Brandganzen en een grauwe gans, Wim de Koning Gans

Hoofd- en eindredactie: Jos Verhoeff
Opmaak: Cerium Design, Den Haag
Druk: Quantes Grafimedia B.V, Rijswijk
Oplage: 3.500 exemplaren
Kopij naar haagwinde@avn.nl

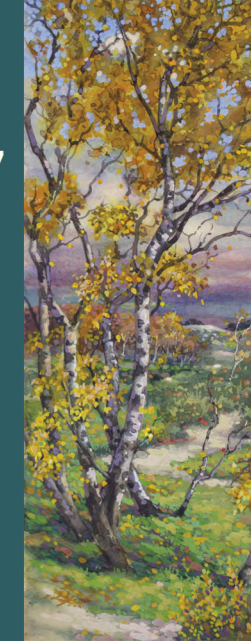
Info AVN

Badhuisstraat 175, 2584 HH Den Haag
070-33 88 100
E-mail: info@avn.nl
Web: www.avn.nl
Twitter: @avn natuur
KvK: 40410108
Jaarcontributie 12,50
op NL24 INGB 0000 003565
Overige bijdragen, boekverkoop
op NL06 INGB 0000 738858

Inhoudsopgave

p. 17

p. 9

p. 10

- 2 – Sport(rages) in de natuur
- 4 – Groene dromen
- 6 – Bomen verplanten
- 8 – Laaghangend (groen) fruit
- 10 – De *Eucalyptus*
- 12 – Ganzen in de lift?
- 14 – Het Verversingskanaal en de oude adel
- 15 – Dynamiek van de duinen
- 16 – Maanplein Binckhorst
- 17 – Een voorrecht om in te leven
- 18 – Actualiteiten
- 22 – En dan nog dit...

ISSN: 1879-7490

3

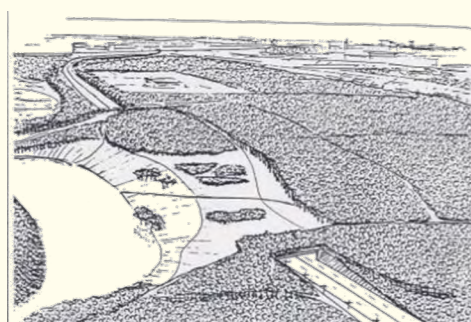
Groene dromen

Caroline de Jong

De AVN heeft vaak te maken met politieke dromen die leiden tot een vernietiging van groen. Dat vinden wij eerder nachtmerries, omdat we vervolgens ten strijde moeten trekken om de natuur te beschermen. Maar de gemeente heeft gelukkig ook groene dromen. Dan worden we blij gemaakt met prachtige plaatjes. Maar, wat komt ervan terecht?

Onlangs nam de gemeenteraad een motie aan over het 'eerlijke plaatje'. In dit artikel gaan we een aantal gemeentelijke dromen langs en kijken of die zijn uitgekomen: een ecoduct, park, overkapping, daktuinen en vergroening voor een nieuw te ontwikkelen gebied. Het is gelukkig niet allemaal kommer en kwel. Er zijn ook voorbeelden bij waar de groene dromen wel zijn uitgekomen.

Het ecoduct in de Bosjes

Zo zou het eruit gaan zien. Bron: gemeente Den Haag

Een fraaie afbeelding uit het ontwerp-bestemmingsplan 'De Scheveningse Bosjes', toen nog zwart wit, dateert uit 1991. Het idee was een ecoduct over de Teldersweg, tegelijk met een naast de weg aan te leggen nieuw tramspoor. Zo

zouden de twee delen van de Scheveningse Bosjes herenigd worden. Dat voorstel is helaas al snel verlaten: het was te duur. In 2017 stelde de 'Denktank Westbroekpark, Scheveningse Bosjes inclusief Waterpartij' een goedkopere overkluizing van de weg voor. Dat plan is in 2020 in opdracht van de gemeente onderzocht. Het leek haalbaar, maar het college vond het toch te duur. Maar helemaal weg is de droom niet, want het laatste coalitieakkoord gaat uit van ondertunneling waarmee de groengebieden met elkaar worden verbonden.

Andere plannen voor verbindingen over de Noordwestelijke Hoofdroute zijn wel gerealiseerd, zoals het ecoduct tussen Meijendel en Clingendael. De AVN heeft zich ook met succes ingezet voor de Hubertustunnel, waardoor het erboven gelegen Hubertusduin is behouden.

Het Trekvliepark

De Binckhorst is sterk versteend, maar op de kaarten in het plandocument leek er toch een flink park te komen langs de Trekvlie. Alleen werd er wel 40% van bebouwd. Volgens de 'Visie Waterfrontpark Binckhorst' is in het resterende deel maximaal een derde groen, de rest is infrastructuur en water. De openbare ruimte wordt multifunctioneel, want er is bijvoorbeeld geen andere plek voor sport.

Bij nadere bestudering blijkt het grootste aaneengesloten oppervlak groen van het park te liggen bij de Afvalcentrale. Maar er is geen corresponderend plan voor een nieuwe locatie van die afvalcentrale. Het gebouw zelf is zo vervuild dat er geen woningen kunnen komen. Vijf jonge architecten maakten vast plannen voor hergebruik van het gebouw, de Afvalkathedraal. De jonge architecten hadden zeker oog voor de natuur en het park. De voorgestelde voedselproductie, het kweken van groente en fruit, zal er in ieder geval helaas niet kunnen komen vanwege de vervuiling. Het is wellicht beter het gebouw af te breken en daarmee het park oppervlak te vergroten.

Al met al lijkt er zo van het beloofde Trekvliepark voorlopig weinig terecht te komen ondanks een paar hoopgevende ontwikkelingen. Gelukkig zijn er elders in de stad wel fraaie parken bijgekomen.

De groene overkapping van de Utrechtse Baan

De overkapping ziet er fraai uit in het eerste ontwerp. Bron: gemeente Den Haag

Een teleurgesteld AVN-lid beschreef hoe het ontwerp voor het parkje boven de A12 compleet is veranderd. 'Er is niets over van de plantaardige heerlijkheid die ooit in de brochure van de architect (Mecanoo) stond. Om hier te spreken van een gewijzigde scope is misleidend'. Ook hier was het voorgestelde project te duur, meer dan twee keer zo duur als oorspronkelijk gepland, zo werd breed uitgemeten in de pers. Volgens de gemeente is haar ambitie de hele A12 een groene invulling te geven. Na wat hier is gebeurd vreest de AVN dat daar weinig van terecht komt.

Beloofde groene daktuinen van Zuidwest

Dak van een parkeergarage in Den Haag Zuidwest. Bron: presentatie gemeente Den Haag

Wordt Steenzicht een steenvlakte? Recent toch nog een succes. De gemeente Den Haag wil Zuidwest verdichten om de woningbouwopgave in te vullen, maar ook vergroenen. Helaas is de AVN niet blij met de voor de verdichting beoogde teloorgang van de groene stroken van Zuidwest. Onze portefeuillehouder voert actief campagne om deze stroken te behouden. Ze zijn niet alleen karakteristiek voor het gebied, maar ook zo belangrijk als ecologische verbinding. De groene stroken worden vervangen door groene binnentuinen op een dak. Dat is in ecologisch opzicht al minder goed, want het zijn dan allemaal geïsoleerde groene eilanden, maar zelfs daarvoor lijkt geen garantie te zijn. Een nieuw concept bestemmingsplan in het gebied, voor het deelgebied Steenzicht, is een soort pilot voor het hele gebied. Daarin stond geen enkele planregel die ervoor zorgde dat groene tuinen er ook daadwerkelijk komen! De AVN heeft daarom een voorstel gedaan voor heldere bestemmingsplanregels voor daktuinen. Dat heeft de gemeenteraad overgenomen in een amendement dat unaniem is aangenomen.

De vergroening van Laakhavens

De plannen voor Laakhavens zien er mooi groen uit! Er komt een nieuw centraal park. De Waldorpstraat verandert van een autoweg in een groene stadsboulevard en langs de kades van

de Trekvlie en het Laakkanaal komen aantrekkelijke wandelroutes. Daken en gevels van nieuwbouw worden groen. Maar is het wel genoeg? 'In dit stadium is nog niet duidelijk of altijd voldaan kan worden aan de referentienorm voor sport, groen en spelen', schrijft het college. En wordt het ook echt uitgevoerd? 'De ontwikkeling van het centrale park is afhankelijk van de financiering en van de mogelijkheden om de zittende bedrijven te verplaatsen'. Een deel van het park is gepland boven een aan te leggen parkeergarage. Dat kan natuurlijk goed, maar is niet goedkoop. En dat blijkt toch wel vaak een probleem.

Groene dromen van de AVN

Wat zijn de groene dromen van de AVN? Dan gaat het voornamelijk om het scheppen van buffergebieden rondom natuur en groen. Bijvoorbeeld dat het voormalig terrein van Defensie aan de Oude Waalsdorperweg aan de natuur wordt toegevoegd, nu plannen om daar een internationale instelling te bouwen niet doorgaan. Of, aan de zuidkant van Den Haag en in het Westland, het aanleggen van groene gebieden langs de rand van Natura 2000-gebied Solleveld en meer landinwaarts, een groen netwerk van ecologische verbindingzones.

Vergeleken met dure oplossingen van groen boven wegen of garages zijn voorstellen voor natuurbehoud goedkoop. Maar het kan niet zonder het ander. Want er zijn veel woningen nodig. Het is fijn als er niet wordt gebouwd in de natuur. Dus wordt in de plaats daarvan verdicht in de stedelijke omgeving. Daar blijken de enige opties om groen toe te voegen vaak erg duur. Maar toch essentieel voor de natuur. Omwonenden kunnen er van genieten. Het is ook goed voor het microklimaat in de stad en helpt enorm tegen hittestress.

Vergroening Waldorpstraat. Bron: Ontwikkelvisie Laakhavens

Bomen verplanten

Joost S.H. Gieskes

Een boom is niet bedoeld om te verplanten, maar om oud te worden.

Over het verplanten van bomen is al veel geschreven, in tijdschriften, nieuwsbrieven en andere publicaties. Geschreven door onafhankelijke organisaties, maar ook wel door boomverzorgingsbedrijven. Van die laatste bestaan interessante verslagen, die soms ook een vorm van reclame zijn, door bedrijven die bomen hebben verplant. Die verslagen kunnen toch heel informatief zijn. Er zijn tegenwoordig tal van innovatieve verplantingstechnieken in gebruik. In totaal zijn er zes methoden, van de traditionele tot de modernste technieken.

Verplanten een cultuuromslag?

Het verplanten van bomen kan goede redenen hebben. Er zijn landelijk bekende huzarenstukjes die dan ook ruime aandacht krijgen.

Dat het verplanten van bomen steeds meer aandacht krijgt heeft mogelijk tot gevolg dat het door de samenleving als iets vanzelfsprekends beschouwd gaat worden. Populair gezegd: als een boom in de weg staat, verplanten we hem toch? Zo'n manier van denken komt helaas steeds meer voor, bijvoorbeeld bij bestuurders en projectontwikkelaars, maar ook bij particulieren en in de bomenwereld. Zo ontstaat een cultuur van lichtvaardigheid tot zelfs onbezonnenheid. En dat kan beslist niet de bedoeling zijn!

Twee voorbeelden

Op een buitenplaats beplant met bomen moet nieuwbouw komen. De ontwerper besluit dat bomen daarvoor moeten wijken. Als na protest wordt gevraagd dan desnoods enkele bomen te verplanten is het antwoord "te duur". De ontwerper denkt niet na over de vraag hoe hij zoveel mogelijk bomen kan behouden, en zijn plan daaraan aan te passen.

Een ander voorbeeld: een instantie vindt dat een terrein ecologisch moet worden ingericht. Bomen die in de weg staan moeten worden gekapt of verplant, in plaats van andersom: hoe kunnen bij de planvorming de bomen worden gespaard? Ook wordt er niet eens nagedacht over de vraag waar die te verplanten bomen dan wel moeten komen te staan.

Verantwoordelijkheden

Bij een aanvraag voor het verplanten door de eigenaar van een boom of meerdere bomen hebben de aanvrager en het boomverzorgingsbedrijf elk hun eigen verantwoordelijkheid. Het is de kunst een evenwicht te vinden tussen de belangen van de opdrachtgever en die van de opdrachtnemer.

De opdrachtnemer is niet alleen verantwoordelijk voor zijn eigen werk, maar ook voor de belangen van de opdrachtgever, die niet altijd deskundig hoeft te zijn.

Verplanten is een vak, een heel moeilijk vak, met grote verantwoordelijkheden.

Aandachtspunten voor de opdrachtgever

Bij het aangaan van het contract is de opdrachtgever de eindverantwoordelijke. Dat klinkt logisch, maar diezelfde opdrachtgever moet zich realiseren dat een opdracht zich over een lange tijd kan uitstrekken; soms jaren. Het gaat

niet over een vastomlijnd contract, maar meer over een proces.

Wanneer er sprake is van een verplanting moet de opdrachtgever zich terdege afvragen of dat wel absoluut noodzakelijk is. Is er geen alternatief? Om welke boom/bomen gaat het? Er is een groot verschil tussen bijvoorbeeld een eik of een beuk. Tussen een grote en een kleine boom. Wat is de dendrologische, of historische, of monumentale waarde van de bomen, ook in relatie met de omgeving? Hoe zeldzaam is de boom in kwestie? Is er een vervangende standplaats voor de boom waar hij past in de omgeving? En voldoet die plek aan criteria voor wat betreft grondsoort, bewortelbare ruimte en ruimte bovengronds, ook in de toekomst. En hoe zit het met verdere bodemeigenschappen, vochtigheid, licht, bezonning, windbelasting en andere eisen?

Hoe staat het met transportmogelijkheden voor de te verplanten boom, en welke maatregelen zijn daarvoor nodig? Bedenk dat hoe zwaarder en hoe groter de boom, des te zwaarder en groter moet het te gebruiken materieel zijn. De nazorg vergt toch gauw twee tot drie jaar. In deze tijd moet rekening worden gehouden met de belangen van omwonenden en andere organisaties. Dat is zeker een punt van aandacht.

Kosten

Los van het verplantingsproces van een of meer bomen met het daaraan verbonden prijskaartje zijn er dus nog meer factoren die bepalend zijn voor de totaalprijs. De kosten worden mede bepaald door de voorbereidingstijd, het verleggen van kabels en leidingen, het al dan niet tijdelijk verleggen van tramleidingen en ander kosten om de transportweg mogelijk te maken. Ook verkeersmaatregelen brengen kosten met zich mee. Onderhoud en nazorg moeten ook daarbij niet vergeten worden.

Al deze kostenposten moeten worden begroot en komen bo-

venop de kosten voor het contract met de opdrachtnemer.

Per project kan dat uiteraard verschillen. Een geraadpleegde deskundige noemde bedragen variërend van € 2500,- per boom tot wel € 250.000,- per boom. Dat laatste is wel uitzonderlijk.

Slot

Bomen zijn het waard om behouden te worden. Om oud te worden. Als verplanten noodzakelijk blijkt te zijn, dan moeten ook die bomen oud kunnen worden. Bomen zijn de redders van het klimaat. De wetenschap en de vakliteratuur ondersteunen dat in niet mis te verstane bewoordingen.

Zwaar ijzeren frame om een verplaatste boom bij de Sportlaan.

Verplaatste koekampkastanje

Laaghangend (groen) fruit

Joris Meinardi

Tijdens de corona-lockdowns hebben vele Hagenaars en Hagenezen de buitenruimte leren kennen en waarderen. Dat was voor veel mensen, zo blijkt, een onomkeerbare omslag in hun beleving van die ruimte: de aantallen bezoekers in de duinen en de parken zijn hoger dan vóór de lockdowns.

Toch is er veel groen dat helemaal niet zo aantrekkelijk en ook niet goed voor de biodiversiteit is. Er zijn veel druile- rige grasveldjes en bermen. Goede voorbeelden zijn er ook, maar er is nog veel makkelijke ruimte voor verbetering. Daar is nu het initiatief ‘Groene Bloemenweides’ voor ontstaan. Stadsbreed wordt geïnventariseerd waar ‘ongelukkig’ groen aanwezig is.

‘Groene Bloemenweides’

U kent ze wel, de te korte grasvelden waar iedere bloem meteen wordt weggemaaid. De bedoeling is om al deze weides en bermen van een gras-monocultuur om te vormen in een wildbloemenweide. Meer kwaliteitsgroen zorgt voor een weerbaardere ecologie en een gezondere leefomgeving met minder fijnstof. Vaak zal een ander maaibeeld voldoende zijn, maar als er ingezaaid moet worden voor een snelle

start, dan moeten daar waar dat mogelijk is inheemse soorten worden gebruikt. Vaak zal dat niet nodig zijn: inheemse planten en bloemen zullen vanzelf opkomen als de omstandigheden gunstig zijn.

De initiatiefnemers denken ook na over makkelijk te ontsteden gebiedjes. Maar er zijn ook echte steenbiotopen: planten die tussen stenen door groeien en die met name in Scheveningen op een aantal plekken voor verrassend groene stenen taluds zorgen. Ook die kunnen er met een aangepast maaibeeld heel groen uit gaan zien.

Omdat het initiatief vooral het ‘laaghangend fruit’ wil vergroenen moet ook worden gekeken naar de kosten. Een ecologisch maaibeeld is volgens de gemeente in ieder geval niet veel duurder. De verwachting is ook dat de bloemenweides, als omwonenden er goed en actief bij worden betrokken, positief zullen worden ontvangen. Dat kan ook voorkomen dat bewoners zelf aan de slag gaan en ongewenste soorten neerzetten die de biodiversiteit juist niet verhogen.

Uitwerking

Inmiddels is een groep al ver gevorderd met de uitwerking van het idee. In overleg met een van de gemeentelijke stadsecologen en de AVN is een lijst opgesteld met zoveel mogelijk locaties. Bij iedere geschikte locatie zal worden bekeken wat op die plek de juiste aanpak is. Er moet bijvoorbeeld rekening worden gehouden met de bezonning, bodem, afwatering en de soorten die er van nature voorkomen. Het gaat er vooral om de natuur ter plaatse een kans te geven zich te ontwikkelen. Van iedere plek zal ook worden bekeken of veranderen van maaibeeld genoeg is. Waar dat absoluut nodig gevonden wordt kan dan worden bijgezaaid. Dat kan bijvoorbeeld nodig zijn als de nieuwe weide lang versteend

Een versteend groen talud, Scheveningen Haven

is geweest. Maar ook is het belangrijk om snel een aantrekkelijk ogende weide te hebben om het draagvlak van omwonenden te behouden. Maar geschiktheid voor vergroening en enthousiasme van omwonenden is niet genoeg. Daarom worden alle gebiedjes niet alleen bekeken door deskundigen van natuurorganisaties, maar ook door de verantwoordelijke ambtenaar van de gemeente. Naast de geschiktheid uit oogpunt van natuur wordt ook gekeken naar andere aspecten zoals veiligheid, zicht in verband met de verkeersveiligheid, gebruik door hulpdiensten, gedeeld gebruik, recreatie, in- en uitstappen van parkeerders, het eventueel aangewezen zijn als hondenuitlaatgebied en de historische aanblik. Pas als alle seinen op groen staan is het perceel geschikt.

Er is ook al een proeflocatie: de oprit bij het Hubertusviaduct. De ontwerper van het kunstwerk in het midden heeft laten weten geen bezwaar te hebben tegen het initiatief en de gemeente is er al mee bezig.

Nog meer mogelijkheden

Eerst moet de aanpak van bestaande locaties zich hebben bewezen, maar als het eenmaal werkt kun je verder kijken. Misschien zijn boomspiegels een optie en particuliere (VVE) gazons en binnenplaatsen. Dit initiatief hoort ook bij het bouwen aan de natuurinclusieve stad, dus groene oevers en kades moeten ook niet worden vergeten. Er wordt veel gepraat over groene daken en daar zijn al een aantal succesvolle voorbeelden van, maar vaak wordt bij het ontwerpen van zo'n dak de aansluiting met bestaand grondgebonden groen of andere daken vergeten. Misschien zijn er makkelijke aanpassingen mogelijk om die aansluiting alsnog te maken. Je kunt denken aan groene gevels.

Verschuiving in het denken

Als uit dit initiatief alvast een aantal proefvelden en extra ontstaan-mogelijkheden komen is dat al winst te noemen. Het zal een voorbeeldfunctie hebben als omwonenden zien dat het werkt. Die omwonenden moeten er wel op een goede manier bij betrokken worden. Het zou mooi zijn als mensen veldjes en bermen zelf kunnen aanmelden en ‘adopteren’. De bereidheid is er meestal wel, de kennis veelal niet. Maar ook ervaren groen-aanemers en -beheerders zijn omwonenden. Die hebben de kennis vaak wel.

De initiatiefnemers willen ook bereiken dat het beleid steeds minder ‘top-down’ over bewoners wordt uitgestort. Den Haag doet zijn best, maar meer betrokkenheid is altijd goed. Heb je die niet, is de mooie bloemrijke weide al gauw weer verdwenen. Het is van groot belang dat we de bestaande -nu nog erg geconcentreerde- kennis en ervaring breder beschikbaar maken en we met alle betrokkenen toegaan naar een situatie waarin wordt gefaciliteerd in plaats van gedirigeerd!

Berm met beter maaibeeld, Rijswijkse Landingslaan in Ypenburg

Bloeiende boomspiegel, Paleisstraat, tegenover de Postzegelboom

De *Eucalyptus*

Een typisch Australische boom

Jaap van Loenen

Lang hebben we gedacht dat we bomen uit landen met dezelfde klimatologische omstandigheden naar een totaal ander ecosysteem zomaar konden importeren. Vaak is dat ook erg verleidelijk zoals in het na de ijstijd zeer soortenarme Noord-Europa.

Het gaat ook wel eens goed. Hier te lande kennen wij de uit de Verenigde Staten afkomstige douglasspar (*Pseudotsuga menziesii*). Die is geheel in ons bomenbestand opgenomen en veroorzaakt geen problemen. Inmiddels is de hoogste boom in Nederland een douglasspar. Daarentegen ging het bij de Amerikaanse vogelkers, afkomstig uit dezelfde regio, helemaal mis.

Dat was ook het geval bij de in Zuidelijk Afrika geïmporteerde Australische eucalyptus. Deze mooie boom leek aanvankelijk een aanwinst in de parken en is dat qua uiterlijk ook. De soort was echter niet onder controle te houden, 'ontsnapte' en ging zich invasief gedragen.

Eén van de voornaamste problemen was dat de boom overal waar hij zich vestigde alle water aan de grond onttrok. Dat ging het ten koste van de oorspronkelijke begroeiing die te weinig overhield om te overleven.

Australië

De 'Blue Mountains' in Australië is een prachtig en uitgestrekt natuurgebied dat voor een groot deel met eucalyptus begroeid is. Dit park bevindt zich in New South Wales in Oost-Australië. De regio 'Blue Mountains' dankt haar naam

ook aan de eucalyptus: de bladeren van de boom bevatten een soort etherische olie die een blauwgrijze nevel afgeeft die het park als het ware omgeeft en vanuit de verte te zien is. Helaas maakt die olie de boom ook zeer brandbaar.

Didgeridoo van eucalyptushout

Sprookje

Het woord 'eucalyptus' doet wat sprookjesachtig aan. De Nederlandse kinderboekenschrijver en striptekenaar Jean Dulieu was dat kennelijk opgevallen. In zijn vermaarde boeken 'Paulus de boskabouter' noemde hij de kwaadaardige heks Eucalypta.

Genealogie

De *Eucalyptus* familie omvat een groot aantal boomsoorten. Sommige behoren tot de hoogste bomen ter wereld, maar er zijn ook veel kleinere soorten en de kleinste zijn niet meer dan struiken. Het aantal soorten moet ver over de zeshonderd zijn. Mogelijk zelfs achthonderd.

Al die bomen hebben een aantal eigenschappen gemeen die hen doet afwijken van andere boomsoorten. Zo hoef je op een warme dag onder een eucalyptus geen schaduw te zoeken. De bladeren zijn zo gerangschikt en gesteld dat ze een maximum aan zonlicht doorlaten. Verder hebben de wortels een sponsachtige structuur waarmee enorme hoeveelheden water kunnen worden opgenomen.

In diverse landen wordt de boom daarom in moerasgebieden aangeplant om die droger te maken ter bestrijding van de malariamug.

De koala

Dat de boom grote hoeveelheden water verwerkt vind je ook terug in de bladeren. Die bestaan voor de helft uit water. Ze dienen onder andere als voedsel voor het Australische buidelbeertje, de koala. Helaas zitten er relatief weinig voedingsstoffen in, wat er toe leidt dat de beer de hele dag bezig is met eten, wat veel energie kost. Omdat de koala er vaak suffig bij zit dacht men ooit dat de bladeren een verdovend middel zouden bevatten. Dat is onjuist gebleken. Een goede verklaring voor de sufheid van de koala is er niet. Mogelijk is hij gewoon vaak moe van het almaar blaadjes eten teneinde voldoende voedsel binnen te krijgen.

Blad en zaaddozen van de eucalyptus

De mountain ash

Dit is de Australische naam voor de *Eucalyptus regnans*, een soort die de hoogste bomen van de wereld voortbrengt. De soort is te vinden in Zuidoost Australië en in Tasmanië waar een exemplaar staat van over de honderd meter hoog. Die boom is bekend onder de naam 'Centurion' en is een toeristische attractie.

Het is uniek dat een loofboom zo hoog kan worden. De hoogste bomen van de wereld: *Sequoia gigantea*, *Cryptomeria japonica* en ook de douglas (*Pseudo tsuga*) zijn naaldbomen. Ook is hij de hoogste bloeiende plant. Een kampioen dus in vele opzichten.

Namen

In Nederland wordt de Australische naam voor de aanduiding van de soort gebruikt. In het Engels hebben de meeste *Eucalyptus* soorten 'ash' in de naam, maar dat is ook de Engelse naam voor de es (*Fraxinus excelsior*), een boom die in geen enkel opzicht iets met een eucalyptus te maken heeft. De naam 'mountain ash' wordt in de Verenigde Staten gebruikt voor de gewone lijsterbes (*Sorbus aucuparia*). Met naamgeving kan het dus heel wonderlijk gaan.

Gebruik

De eucalyptus levert hout voor heel veel doeleinden, van woning- en scheepsbouw tot meubelen, fineer en pulp voor de papierindustrie. Een bijzonderheid is dat de oorspronkelijke bewoners van Australië er al duizenden jaren hun specifieke muziekinstrument van maken: de didgeridoo (spreek uit: didzjieriedoe). Hierop kunnen lage tonen worden voortgebracht, die een mysterieuze sfeer oproepen.

Kajoe poeti olie

Dit huismiddel ontbreekt in geen enkel gezin van Indische Nederlanders. Het is een probaat middel bij bijvoorbeeld hoest en een verstopte neus. De vertaling is 'wit hout olie'. In echt Indonesisch is de naam 'Minyak kayu putih'. Dat 'wit' slaat waarschijnlijk op de licht gekleurde stammen van de bomen. De olie wordt overigens uit de bladeren geperst.

Eucalyptusolie wordt in tal van producten verwerkt, zoals tandpasta, badproducten, schoonmaakmiddelen afwasmiddelen en insectenwerende middelen.

In Nederland

De winterharde *Eucalyptus gunnii* kan ook in ons land gedijen. In enkele tuinen is hij wel te vinden. Men is uiteraard zeer terughoudend bij het aanplanten in plantsoenen. In elk geval kun je hem bewonderen in het Bomenmuseum in de Haagse wijk Wateringse Veld. Voor de bomenliefhebber een bezoek zeker waard.

De eucalyptus heeft een witte stam

Vogelverhalen

Ganzen in de lift?

Vraag van een AVN-lid

Een groter wordend deel van de populatie van brandganzen trekt in de lente niet meer naar de arctische streken. Zou de reden daarvoor kunnen zijn dat het raaigras op de Nederlandse velden voedzaam genoeg is. Overzomerende ganzen dus. Veeboeren klagen er steen en been over. De jonge vogels leren het van hun ouders waardoor het aantal 'overblijvers' groeit. Hoe zal dat verder gaan en blijft de trek naar het Noorden wel bestaan?

Klimatologische ontwikkelingen en veranderingen in het landschap kunnen leiden tot veranderingen in gedrag en trekpatronen van vogels. Vooral bij grotere soorten valt dat snel op. Bij de brandgans, zoals in de vraag, maar je ziet het bijvoorbeeld ook bij de kolgans.

Brandgans in de zomer

De brandgans is van origine een vogel van de arctische gordel. In oktober komen de ganzen aan in West-Europa en eind april zijn de meeste weer vertrokken. Dat is aan het schuiven. Een aantal vogels vertrekt later. Al begin jaren tachtig werden eind mei nog naar het Noorden (ver)trekken- de groepen gezien en sindsdien is dat geen zeldzaamheid.

Ook blijft sinds die tijd een toenemend aantal vogels overzomeren. Het eerste gemelde broedgeval was in 1984. Inmiddels schommelt het aantal broedparen tussen de 16.000 en 20.000. Daarnaast blijft een groot aantal ganzen overzomereren zonder tot broeden over te gaan.

De weg van de ijsbeer

Wat maakt de meer zuidelijk gelegen delen van Europa zo aantrekkelijk om te blijven? Daar liggen in feite twee oorza-

ken aan ten grondslag.

Een daarvan is de opwarming van de aarde, die in de poolstreken sterker is dan in de gematigde streken. De afnemende ijs- en sneeuwbedekking berooft ijsberen van hun traditionele maritieme prooien. Op zoek naar eten gaan ze zwerven, trekken verder het land op en het beroven van ganzen(nesten) is dan een eenvoudige klus. Ook poolvossen stappen, zeker als er weinig lemmingen zijn, snel over op ganzen en hun nesten. Dat zal mogelijk de brandganzen ertoe hebben aanzegget geleidelijk steeds zuidelijker te gaan broeden.

Nederland als luilekkerland

In de periode dat de brandganzen zich in Nederland begonnen te vestigen vond een transitie in de landbouw plaats, namelijk schaalvergroting en de overstap naar snelgroeiend gras, zoals raaigras. Dat is een belangrijke voedselbron voor ganzen gebleken. Het is namelijk rijk aan voedingsstoffen, zoals eiwitten. Voordeel voor de ganzen. Voor boeren is het snelgroeiende raaigras, dat dichte matten vormt, ook voordelig. Het kan tot drie keer per jaar gemaaid worden.

Misère voor weidevogels

Voor weidevogels als de grutto zijn raaigrasvelden en een hoge maaifrequentie nadelig. De broedpopulatie ervan loopt dan ook sterk terug. Aan de ene kant kunnen broedsels niet worden grootgebracht door het maaien, aan de andere kant bevatten raaigrasvelden (in tegenstelling tot kruidenrijk grasland) nauwelijks insecten. Het gevolg: er vliegen te weinig jongen uit om de populatie op peil te houden. Uit onderzoek blijkt dat nog niet vliegvlugge jongen van wei-

De brandganzen komen in Scheveningen aan!

devogels vaak al zwak zijn door een te laag gewicht; ze zijn dan een makkelijke prooi voor roofdieren.

Brandganzen in de winter

Van alle ganzensoorten die in ons land overwinteren, is de brandgans de talrijkste. Het aantal overwinteraars schommelt rond de 730.000, maar is al een jaar of tien stabiel. Dat komt voornamelijk door jacht in de EU-landen. Al deze landen samen schieten jaarlijks meer dan 60.000 ganzen af uit oogpunt van schadebestrijding. De soort heeft een laag broedsucces waardoor de populatie niet snel zal toenemen.

De kolgans in beeld

Bij de toename van de kolgans als broedvogel spelen menselijke invloeden ook een rol. In 1980 vestigde zich het eerste paar en na 1990 versnelde de toename. Het aantal broedparen ligt nu rond 650. De eerste overzomerende kolganzen zijn vermoedelijk uit gevangenschap vrijgelaten lokganzen geweest. Jagers mogen die sinds 1988 niet meer gebruiken. Die losgelaten ganzen hadden in gevangenschap nooit een trekmechanisme ontwikkeld. Ze werden vrijgelaten en kwamen in contact met overwinteraars, die vervolgens in het voorjaar hier bleven. Raaigras speelt hier vermoedelijk minder een rol. De kolgans is er weliswaar verzet op, maar die vraat vindt vooral 's winters plaats. Meer dan de brandgans is de kolgans toch een echte wintergast die in oktober arriveert en in maart naar het Noorden vertrekt. Je ziet eerder een omgekeerd effect: In het begin van deze eeuw bedroeg de winterpopulatie ongeveer 700.000. Gemiddeld daalt dat aantal met zo'n twee procent per jaar. Dat komt door een verandering in trekstrategie. Uit tellingen blijkt dat een toenemend aantal ganzen ten noorden en oosten van ons land blijft overwinteren. Door klimaatopwarming zijn voedsel-

bronnen daar soms de hele winter beschikbaar. Andere soorten, zoals brilduiker en kleine zwaan trekken ook minder ver zuidwaarts.

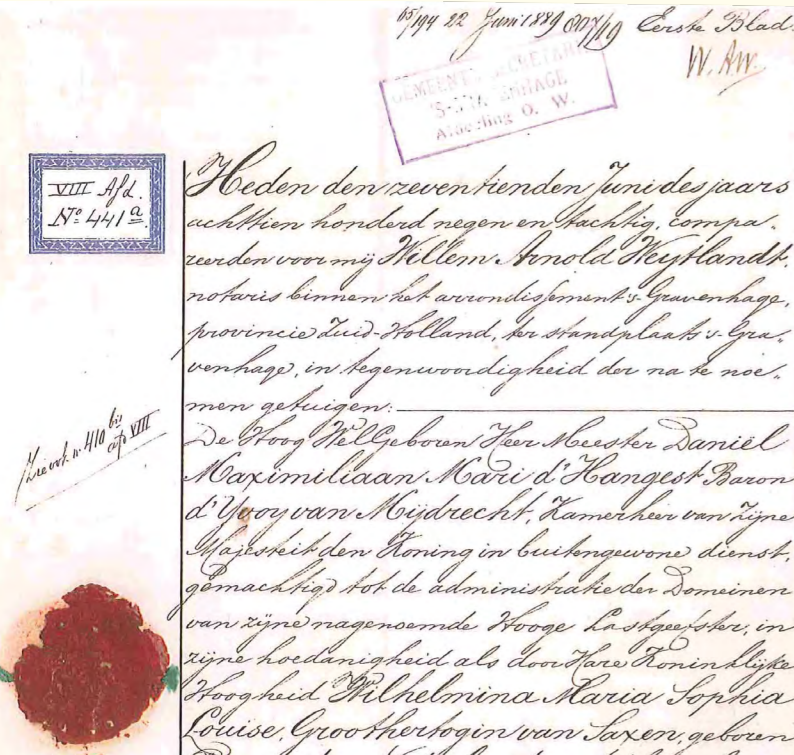
Hoe verder?

Boeren klagen omdat ganzen behoorlijk huis kunnen houden op raai- maar ook andere grasvelden. Maar uit onderzoek in Friesland is gebleken dat deze klacht wel wat genuanceerd mag worden. Sterk begraaide velden lopen, in vergelijking met uitgerasterde velden, waar ganzen werden verjaagd, weliswaar langzamer uit in het vroege voorjaar, maar vormen uiteindelijk vollere aren. Voor het behoud van weidevogels is meer nodig. In het licht van de besluitvorming over de stikstofuitstoot lijkt een transitie naar een op biologische leest gestoelde kleinschalige landbouw met kruidenrijk grasland onvermijdelijk. Dat zal weidevogels in de kaart spelen. Of het de aantallen ganzen zal verminderen is nog maar de vraag. De klimaatverandering zal nog wel eens voor verrassende ontwikkelingen kunnen zorgen.

Adri Remeus. Foto's: Wim de Koning Gans

Brandganzen vormen (g)een probleem in de wei.

De tekst van het servituut. Bron: gemeentearchief.

Het Verversingskanaal en de oude adel

Jos Verhoeff

Adel verplicht. Dat voelde de Haagse adel ook in vroeger tijden. Met tot op de dag van vandaag grote -positieve- gevolgen voor het groen in Den Haag. Zo is algemeen bekend dat het Haagse Bos gespaard is gebleven door Willem van Oranje. Die bepaalde in 1576 in de zogenaamde Akte van Redemptie dat het Haagse Bos “nooit en te nimmer” verkocht mag worden en dat er niet op gebouwd mag worden.

Dat weerhield architect Winy Maas er een paar jaar geleden niet van rond het bos torenflats te projecteren om het een Central Parkachtige uitstraling te geven. Dat was weliswaar in de Akte niet verboden, maar zijn idee, ingegeven door de verplichting voor Den Haag en andere gemeenten om meer woningen te bouwen, is gelukkig na veel aandacht in de pers een stille dood gestorven. De Akte heeft wel al een aantal eerdere plannen om het Malieveld te bebouwen of het bos te verkopen gedwarsboomd. Staatsbosbeheer heeft serieus over verkoop nagedacht.

Minder bekend is wellicht de invloed van Sophie van Oranje-Nassau (1824-1897), dochter van koning Willem II. Zij maakte drie eeuwen later de aanleg van Duinoord en het Verversingskanaal mogelijk door een groot deel van haar grond te schenken aan de gemeente Den Haag.

Het kanaal was meer dan nodig om het stilstaande water uit de grachten af te voeren. Het water stonk en was hopeeloos vervuild en men had in die tijd in de gaten dat dit een groot probleem voor de volksgezondheid vormde. In 1885 werd het kanaal gegraven. Het water kon niet vrij naar zee vloeien. Dit werd gedaan met een stoomgemaal.

Gelukkig voor ons werd vier jaar later, op 17 juni 1889 een servituut getekend waarin werd gesteld dat de grond uitsluitend mocht worden gebruikt om een kanaal doorheen te graven. Enige bebouwing werd uitgesloten.

Medio jaren 2010 waren er plannen om de Houtrustweg te verbreden voor een betere ontsluiting van het toen nog te ontwikkelen Norfolkterrein. Daarmee zou het talud een stuk kleiner worden, daardoor steiler, wat voor de begroeiing rampzalig zou zijn geweest. Een te steil talud moet immers mogelijk verstevigd worden. De AVN heeft dit toen met succes weten te voorkomen door het servituut uit het archief op te vragen en de gemeente te wijzen op de bepalingen. Eerder waren wel plannen voor de Duindorpdam goedgekeurd. Daarvoor moest een gedeelte van het kanaal gedempt worden. Om dit te kunnen doen moest de gemeente toestemming vragen aan de erfgenamen van Sophie.

Gelukkig is een smaller talud ons bespaard gebleven. Het groen, het riet en de struiken zijn te waardevol om te worden versmald. Ook een plan om voor wandelaars een soort loopbrug op poten boven het talud te plaatsen heeft het uiteindelijk niet gehaald, hoewel we het looppad toch weer terug vonden in de plannen toen het kanaal een ‘icoonproject’ werd. De AVN is nu druk bezig samen met omwonenden te proberen de natuurwaarden van het talud te verhogen.

Dynamiek van de duinen

Karel Akkeraar

Wie na de storm van begin november over het Zuiderstrand liep zag dat de wind zelfs geen millimeter had afgeknabbeld van de duinvoet. Die was de periode ervoor weer flink recht getrokken door grote diesels toen de strandhuisjes weggehaald werden.

De Nederlandse kust is bijna kaarsrecht, evenwijdig aan de heersende windrichting. Je zou denken dat dat een ‘natuurlijke richting’ voor de duinenrij is. Dat mag voor een klein deel ooit zo geweest zijn, maar de kust wordt voornamelijk zo strak gehouden door Rijkswaterstaat, die moet zorgen voor een kust die stevig genoeg is om de stijgende zeespiegel te weerstaan. Bij ons zijn dat de duinen. Toch zien deskundigen al langere tijd dat de ophoging van die duinen, noodzakelijk om de kust toekomstbestendig te maken, hier en daar wel een handje geholpen moet worden. Het zand dat op het strand wordt gestort ter aanvulling moet beter de duinen in geblazen worden in plaats van parallel daaraan over het strand.

Op het Zuiderstrand, ter hoogte van de haven, is goed te zien dat het zand door de meeste stormen evenwijdig aan het strand wordt weggevoerd door de wind. Als je tijdens een stevige zuidwester het strand opgaat kun je de waas van opgewaaid zand heel mooi zien en ook voelen! Achter de eerste duinenrij is ook dan vaak nauwelijks wind meer.

Sinds 1990 worden langs de hele kust experimenten gedaan om de dynamiek weer terug te krijgen in de bewegingen van het zand. Bekend is de Zandmotor voor de kust

tussen Den Haag en Monster. Geliefd bij kitesurfers, maar ondanks de druk van mensen zijn er flink wat duintjes en duinen ontstaan en de kust is er een tijdlang minder recht van geworden.

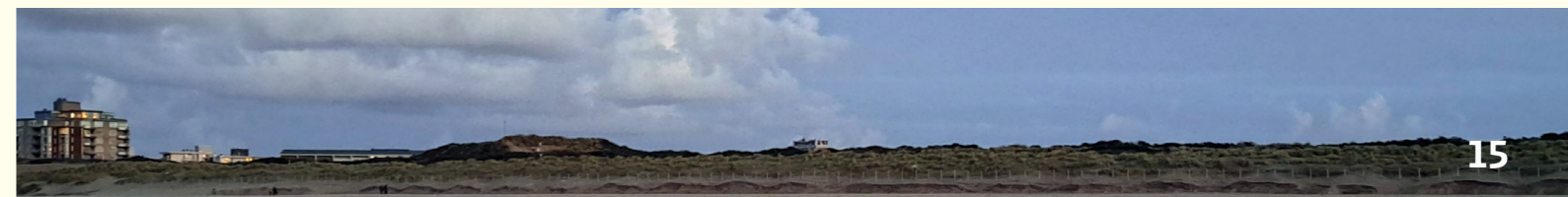
De AVN steunt van harte een initiatief van de Stichting Duinbehoud om ter plekke van de Zandmotor een gedeelte van het strand af te sluiten en ‘groen’ te maken. Geen betreding betekent niet alleen dat vogels en andere dieren er weer kunnen rondlopen of zelfs broeden, maar ook dat de embryonale duintjes verder kunnen groeien en de natuur terugkeert op het strand. Wij hopen dat de politieke wil om daar een ‘groen strand’ te maken op een gegeven moment een feit is.

Met experimenten vanaf 2013 is aangetoond dat er een manier is om al het opgestorte zand van het strand versneld de duinen in te krijgen. Spectaculair snel, zo bleek. Op een aantal plekken zijn in de kaarsrechte duinwand dwarse sleuven gegraven. Daar zie je dat de wind regelmatig door de sleuven giert en enorme hoeveelheden zand meevoert. Dit is ook bij het Zuiderstrand ter hoogte van het nu verdwenen zendmastpark gebeurd. In een mum van tijd waren duinen in de zeereep en vlak daarachter meters hoger geworden. Het betekende een omdenken bij Rijkswaterstaat. Voor die organisatie moet het zijn geweest alsof de dijk met opzet wordt doorgestoken. Gelukkig voor ons zijn deze en andere experimenten voor de kustverdediging een succes. Gratis dijkverhoging zo te zeggen.

In Den Haag is nooit veel ruchtbaarheid gegeven aan dit experiment, vermoedelijk omdat de wijken achter het duin veel overlast bleken te ervaren van het stuivende zand. Op sommige plekken in het Westduinpark zijn rieten afscheidingen geplaatst en is helmgras geplant. Sindsdien hebben de buurten er minder last van, maar helaas zijn weinig mensen in Den Haag openlijk trots op de prachtige ‘blanke top der duinen’.

Verderop langs de kust, in de Kennemerduinen, is meer ruimte en daardoor geen overlast en hebben de sleuven zelfs een prominente eigen virtual reality show op het internet waar je de verschillen tussen 2013 en nu kunt bekijken!

Uit deze en andere experimenten blijkt dat kustverdediging en natuurbeheer prima samen kunnen gaan!

De duinvoet onveranderd na de storm. Foto: Angeline van Leeuwen

Maanplein Binckhorst

Met de Omgevingswet onbeperkt hoogbouw naast groen?

Frederike Bloemers

In veel nieuwbouwplannen van de gemeente Den Haag zie je zogenaamde hoogteaccenten. Vaak pal naast het groen. Dit ondanks Haags beleid dat zuinig met groen heet te zijn. Bijvoorbeeld in het stedelijk ontwikkelingsgebied de Binckhorst. Hier geldt een experimenteel bestemmingsplan als 'pilot' voor de nieuwe Omgevingswet.

Wanneer is een 'accent' geen accent meer. Foto Lodewijk van Vliet

Het is opgezet als experiment omdat de Omgevingswet nog niet in werking is getreden. Dit bestemmingsplan laat in de planregels nogal wat vrijheid aan het gemeentebestuur. Kan ermee bijvoorbeeld ongecontroleerd hoog worden gebouwd? Een bewoner vocht met succes de bouw van woontorens aan bij het Maanplein. Resultaat is dat het gemeentebestuur minder vrijheid en flexibiliteit heeft bij een bestemmingsplan nieuwe stijl dan beoogd.

De Binckhorst

De Binckhorst grenst aan de zuidoostzijde aan de gemeente Leidschendam-Voorburg. Een inwoner van deze gemeente heeft een rechtszaak aangespannen tegen de gemeente Den Haag over de hoogte van twee flatgebouwen. Die komen vlakbij deze gemeentegrens, naast de ecologische zone Maanweg. Het gemeentebestuur heeft daarvoor de omgevingsvergunningen afgegeven aan een projectontwikkelaar. Hoe hoog mag een flatgebouw in deze situatie maximaal zijn? Voor het bestaand en toekomstige groen kunnen de gevolgen van hoogbouw enorm zijn. Door schaduw en windhinder wordt de groei van planten en bomen beperkt. Ook vormen de reusachtige gevels een barrière voor vogels. Kortom, het wordt heel lastig om hier voor levende wezens een gezond klimaat te creëren.

Omgevingsplan

De naam van het geldende, experimentele bestemmingsplan is 'Omgevingsplan Binckhorst'. Daarin staat dat hoogbouw (dat is alles boven 50 meter) zorgvuldig dient te worden ingepast volgens het Haagse hoogbouwbeleid. Verwezen wordt naar de nota Eyeline & Skyline.

Het beleid schrijft een maximale bouwhoogte van 30 meter voor met hoogteaccenten tot 70 meter. Als je als burger wilt weten wat dat betekent, wat een accent is en wat niet, dan moet je een beleidsregel 'ruimtelijke kwaliteit' lezen. Kortom, het is een zoekplaatje. Gelukkig heeft de rechtbank een uitleg van de gemeente geëist waarom hier sprake is van een hoogteaccent. Verder is door de rechter een regel uit het bestemmingsplan ongeldig verklaard, die in strijd geacht werd met het rechtzekerheidsbeginsel. De regel was te vrijblijvend en onzorgvuldig geformuleerd.

Betekenis voor de toekomst

Net als alle andere bestemmingsplannen gaat ook dit bestemmingsplan, wanneer de Omgevingswet van kracht wordt, als deelplan op in het gemeentelijke omgevingsplan. Dat maakt dat deze uitspraak iets zegt over wat wij in de toekomst kunnen verwachten. Uitgaande van dit experiment is duidelijk dat ieder omgevingsplan meer transparantie en houvast moet bieden dan waar het gemeentebestuur van Den Haag in dit geval vanuit ging. Uit de voorlopige uitspraken wordt duidelijk dat het 'Omgevingsplan Binckhorst' te veel vrijheden biedt en daardoor de rechten van de burger kan aantasten. Dat een rechter dat zo ziet geeft alvast wat garantie dat burgers en belangenorganisaties ook in de toekomst naar behoren kunnen opkomen voor leefbaarheid en groen.

Detail 'Berken in de herfst'. Bron: Verklade album Waar Wij Wonen

Een voorrecht om in te leven

Frans Beekman

Vele lezers (m/v) van de Haagwinde hebben nog wel Verkade-albums in huis, die gekoesterd worden vanwege de mooie plaatjes en teksten, vaak geschreven door dr. Jac. P. Thijsse. Twee van die albums springen eruit, omdat er grote platen in zitten en over diverse Nederlandse landschappen gaan. Dat zijn 'Waar wij wonen' uit 1937 en 'Onze grote rivieren' uit 1938.

Ed Buijsman uit Houten heeft zich vanaf 1982 bezig gehouden met de vraag waar die platen precies waren gemaakt en of die plekken nog terug te vinden zouden zijn. Hij deed dat in de jaren tachtig met een vriend toerend in een oude Renault 4. Na zijn pensionering pakte hij in 2018 dit project weer op en van die speurtochten verscheen in oktober 2022 een fraai boek.

Behalve over de platen zelf wordt in het boek aandacht geschonken aan de auteur Jac. P. Thijsse, de illustratoren vader en zoon Cornelis en Henricus Rol en ook Jan Voerman jr. Zij maakten tientallen aquarellen en pentekeningen, die door veel mensen zelfs apart werden ingelijst. De aquarellen in kleur maakte de albums zo aantrekkelijk in een tijd dat de kleurenfotografie nog op moest komen.

De titels van de platen waren soms duidelijk zoals 'Ruïne Grubbenvorst', maar ook wel vaag 'Westerschelde' of nog vager 'Berken in de herfst'. Precies zulke berken komen voor

op een olieverfschilderij van Cornelis Rol 'Duinen bij Wasenaar'. Het albumplaatje van die berken is vermoedelijk in Meijndel gemaakt en is heel herkenbaar voor de wandelaars in dat gebied. Bij het zoeken naar locaties kreeg de auteur hulp van vele oudere natuurliefhebbers in heel Nederland.

Thijsse behandelt in 'Waar wij wonen' vooral het zuiden en midden van Nederland met aandacht voor Limburg, Gelderland en Utrecht. In 'Onze grote rivieren' gaat het over rivierlandschappen bij de Maas en IJssel, Waal en Rijn met als laatste plaat De 'Beer', dat na 1960 van de aardbodem verdween.

Naast elke plaat uit het album staat in het nieuwe boek een topografisch kaartje en een foto van de huidige situatie en soms een oude prentbriefkaart. Het is een plezier dit telkens op een dubbele bladzijde van het boek in oblong formaat te bekijken. Natuurlijk is het ook een nostalgische reis door het Nederland van ruim tachtig jaar geleden. De ondertitel is niet voor niets 'Op zoek naar het verdwenen land van Thijsse'. Bij sommige natuurherstelprojecten is het zelfs een streefbeeld.

Dik van der Meulen, die werkt aan een biografie van Thijsse, schrijft in het voorwoord: 'Een prachtige aanvulling op twee Verkade-albums'. Het boek is uitzonderlijk goed gedocumenteerd.

Uitvoering: 28 x 22 cm (oblong formaat), softcover, 170 pagina's, volledig in kleur.
Verkrijgbaar: via de website thijsse.inzichten.nl
Voor lezers van Haagwinde geldt tot half februari 2023 een speciale prijs van € 27.50. Dit bedrag is inclusief verzendkosten.

Actualiteiten

Conceptvisie Groot Solleveld

Groot Solleveld staat voor Solleveld, Ockenburg en Madestein. De gemeente Den Haag heeft er een visie op geschreven. Dat is op zich al goed nieuws, een visie is beter dan geen. Bespreking in de gemeenteraad geeft de AVN de gelegenheid haar mening erover te laten horen. Dit zijn onze belangrijkste punten.

Zonering van Groot Solleveld. Bron: concept Visiedocument

Solleveld

Belangrijkste is voor de AVN het Natura 2000-gebied Solleveld te beschermen. Het gebied is nu beperkt toegankelijk, maar duidelijk is, dat met alle nieuwe huidige en toekomstige bewoners de druk om het vrij toegankelijk te maken enorm zal toenemen. Wij pleiten ervoor naast het Natura 2000-gebied voor de omwonenden een groene bufferzone te maken. Bouw de rand niet vol en zorg voor een groengebied met aangename wandelpaden, natuurspeelplaatsen en hondenuitlaatgelegenheden. Ook goed voor de natuur ernaast!

Strand en Zandmotor

De Zandmotor wordt door veel recreanten enorm gewaardeerd. Mensen komen er om uit te waaien, maar ook is het

een bekend kitesurf gebied geworden. Wij stellen dan ook voor om in de visie de directe kuststrook te zonereren. Maak een rustgebied in het kustgebied, een groen strand en deel de Zandmotor op in zones zodat allerlei dieren rustig kunnen foerageren tussen de nieuw gevormde duintjes.

Achterland

De AVN pleit voor een aaneengesloten natuurrijke zone van zee tot Zweth. Daar is al een langlopend initiatief voor, dus het zou mooi zijn dit in de visie te verankeren. Woningen en woonblokken die gebouwd worden zien wij het liefst zodanig ontworpen dat eromheen een aaneengesloten groen netwerk ontstaat. Als groene daken worden gebruikt, op parkeergarages bijvoorbeeld, sluit die dan zo mogelijk aan op het omliggende groen. Stel je als stedenbouwkundige een egel voor die er doorheen wil.

Nationaal Park Hollandse Duinen

Het hele gebied is onderdeel van het Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD). Het Uitvoeringsprogramma uit 2020 bepleit een 'park nieuwe stijl met een rijke natuur en een sterke gebiedsintensiteit waarin landschap, natuur en erfgoed beleefbaar gemaakt moeten worden'. Onderdeel van de opgave is gelukkig het beschermen van natuurwaarden in en om Solleveld en Ockenburgh, maar wij maken ons zorgen om de 'beleefbaarheid'. Die gaat snel ten koste van de natuurwaarden. Wij hopen dat het NPHD ervoor kan zorgen dat de binnenduinstrand steeds meer als ecologisch waardevol zal worden gezien. Ontwikkel robuuste verbindingen. Versterk ook de natuurwaarden in het aangrenzende groene landschap en speel daarbij in op ondergrond en watersysteem.

Niet voor niets sprak de AVN al eerder haar zorgen uit om de zonering van het achterland, de strook waarin zich bijvoorbeeld Madestein bevindt. De kwaliteit van de natuur staat onder druk. De biodiversiteit neemt af. De stikstofdeposities nemen toe en de bevolking groeit. Er zijn vergaande maatregelen nodig om de negatieve trend te keren. Niet alleen in het duingebied moet de druk worden verlaagd, ook in de groengebieden daarachter moet het landgebruik zorgvuldiger gezoneerd worden.

Het plangebied Solleveld-Ockenburg-Madestein is een gebied met veel natuur dat natuurlijk niet zomaar bij de gemeentegrens ophoudt. Wij blijven er daarom op aandringen dat ook de gemeente Westland, met haar eigen dynamiek, bij de planvorming betrokken wordt.

Madurodam

Madurodam heeft toestemming gekregen om uit te breiden. Daarop heeft het een kapvergunning aangevraagd, voor 273 bomen in het uitbreidingsgebied, 19 bomen in het gebied daar vlak naast, en 42 bomen op eigen terrein. Daar staat tegenover dat in het uitbreidingsgebied maatregelen worden genomen om 13 bomen minder te kappen dan oorspronkelijk het plan was. Twee daarvan zijn meerstammige bomen, die met stip vooraan stonden op de lijst van bijzondere bomen die de AVN had geadviseerd te behouden. Ook zegt Madurodam alle bomen te willen compenseren, volgens de voorstellen die de gemeente daartoe doet. Een gedeelte van die compensatie zou op het talud van het Hubertusviaduct zijn. Een probleem daarbij blijft dat een smal strookje bos op een heuvel tussen twee verkeerswegen niet hetzelfde is qua natuurwaarde als eenzelfde oppervlak als onderdeel van een aaneengesloten bos. Maar de gemeenteraad heeft dat zo bepaald. De eveneens door de raad gevraagde tijdelijke vergroening van het voorplein wordt ook aangelegd.

Padelbanen

Padellen is een rage, maar veel padelbanen worden aangelegd nabij Natura 2000-gebieden, groengebieden of ecologische verbindingzones. De AVN is bezorgd over de effecten van licht op vleermuizen, vogels die tegen de transparante wanden vliegen, en verstoring van natuur en wandelaars die van rust komen genieten.

De AVN heeft zich tevergeefs verzet tegen de komst van 'tijdelijke' padelbanen in Klein Zwitserland, naast een vleermuizenroute. Daar loopt ook een aanvraag voor sportveldverlichting, die voor de vleermuizen een probleem kan zijn. Vooral 's avonds ervaren omwonenden en wandelaars veel overlast van de padelende sporters.

De AVN heeft ook een brief geschreven over de aanvragen voor drie padelbanen bij Mariahoeve, een bij het groengebied Reigersbergen, en twee bij ecologische verbindingzones. Twee aanvragen daarvan gaan gelukkig niet door: de aanvragen voor Reigersbergen en voor het VUC zijn ingetrokken. Bij Marlot gaat het vooral over kap van bomen en de verlichting.

Ondertussen heeft de gemeente aan een bureau opdracht gegeven om een onderzoek te doen naar de effecten van padelbanen op de natuur. De gemeente heeft wel de 'Richtlijn licht op natuur' waar de aanvragen aan getoetst kunnen worden.

Scheveningse Bosjes

In de Scheveningse Bosjes zijn weer veel bomen gebleest, van rode stippen voorzien. Het gaat om de uitvoering van jaar twee van het Beheerplan Scheveningse Bosjes. De AVN heeft erop aangedrongen dat er weer wandelingen worden georganiseerd, in januari, om uitleg te geven. Daar wordt gehoor aan gegeven! De data komen op de website van het Haagse Groen. Daar is ook te vinden hoe men zich kan aanmelden als vrijwilliger! Er is veel te doen voor vrijwilligers om de Bosjes mooi te houden. U kunt bijvoorbeeld helpen bij het opschonen van nieuwe aanplant van het eerste jaar.

Goed nieuws is dat, in tegenstelling tot wat eerder was geschreven, de Corsicaanse dennen op het Belvédèrduin niet worden gedund. De AVN vond dat niet nodig, het zijn tenslotte al oude bomen die hun ruimte al hebben ingenomen. Wel worden grote esdoorns die vlak naast dennen en eiken staan, verwijderd. Belangrijk is ook dat weer nieuwe bomen en struiken worden geplaat waar veel bomen en struiken zijn weggehaald.

Een aantal bomen in park Schakenbosch is gered. Foto: Sander Wennkers

Actualiteiten

Stikstof uitspraken

Na de roemruchte stikstofuitspraak van mei 2019 zijn duizenden bouwprojecten stil te liggen. Om toch door te kunnen bouwen kwam er een nieuw soort bouwvrijstelling. Deze hield in dat de stikstofuitstoot, die tijdens de bouw optrad niet hoefde te worden meegerekend. Alleen uitstoot tijdens het gebruik van een inrichting, weg of woonwijk telde voor de natuurvergunning mee. Dit 'geitenpaadje' is door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 2 november 2022 afgekeurd, in de zogenaamde Porthos-zaak. Om te beoordelen of een vergunning verleend kan worden, moet voortaan eerst worden berekend wat de totale stikstofuitstoot is. Als reactie zegt het kabinet de natuur te gaan herstellen en de stikstofuitstoot meer dan voorheen te willen reduceren. Hoe dit gaat gebeuren is nog steeds niet duidelijk. Met deze uitspraken is nogmaals benadrukt dat de bouwactiviteiten, ook bij Solleveld, Westduinpark en andere Natura 2000-gebieden, voor hun invloed op de natuur strenger dan voorheen beoordeeld moeten worden. Het zijn natuurlijk niet de enkele machines die het verschil gaan maken. Ook de verbouw van het Binnenhof dreigt nu stil te komen liggen. Valentijn Wösten, de jurist die de AVN ook wel bijstaat in stikstof zaken, heeft ook hierover een zaak aangespannen. De overheid is nu echt aan zet om de oplossingen die er zijn ook te gaan toepassen.

Kustvisie Westland 2.0

Na een lang en succesvol participatietraject van de gemeente Westland met alle betrokken partijen, waaronder de AVN, lag er in 2018 een zeer behoorlijke en afgewogen kustvisie van de gemeente Westland. Er stonden naast veel goede zaken, zoals het afzien van de bouw van strandhuisjes, uiteraard ook een aantal zaken in waar de AVN minder gelukkig mee was. De Westlandse kustvisie was een initiatief van de wethouder, dus het was heel verrassend dat zijn coalitiegenoten hem lieten vallen bij de stemming erover in 2018. Het leek alsof de gemeente zich dan teveel gebonden zou voelen aan de regels. En dat, terwijl het 'alleen maar' een visiedocument was.

De raad nam het indertijd ter kennisgeving aan. Maar in de jaren daarna werd er ongeveer bij iedere gemeentelijke beslissing over de kust wel naar verwezen, zowel door de deelnemende belanghebbenden als door de gemeente. De termen 'kustvisie' en 'kustpact' werden dan ook vaak in één zin genoemd.

Inmiddels zijn een paar kwesties geregeld, waaronder het definitief uitsluiten van strandhuisjes en het parkeerbeleid in de duinen, maar een groot aantal andere zaken niet. Vandaar dat twee politieke partijen hebben voorgesteld in de raad om de kustvisie, met een paar kleine uitzonderingen (de al geregelde zaken) opnieuw in behandeling te nemen. De AVN heeft haar reactie van destijds ook licht herschreven en opnieuw aan raad en college gestuurd.

Vuurwerk in Den Haag 2022

In Den Haag is vuurwerk rond de jaarwisseling helaas niet helemaal verboden, ondanks hernieuwd aandringen van de AVN en vele andere maatschappelijke organisaties. Maar we zijn wel blij dat er nu vuurwerkvrije zones zijn ingesteld, niet alleen bij ziekenhuizen en kinderboerderijen, maar ook in alle natuur- en groengebieden!

Het afsteken van vuurwerk door professionals bij evenementen wordt door de gemeente ontmoedigd. De gemeente zegt daarvoor geen vuurwerkvrije zones te kunnen instellen, zelfs niet in het broedseizoen. Wel moet altijd toestemming gevraagd worden bij de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Die toetst op de bescherming van mens en milieu en op een mogelijk verbod vanwege de Wet natuurbescherming.

Machines in de Westduinen

Als er iets in het Westduinpark gebeurt is dat reden voor onze leden in de pen te klimmen. Terecht, want het is een fraai, maar kwetsbaar gebied en een paar ronkende diesels kunnen een hoop schade aanrichten in korte tijd. De AVN neemt deel aan het beheerplatform Westduinpark, waardoor wij meestal goed op de hoogte zijn van werkzaamheden en vooral het waarom ervan. Daar zijn wij het niet altijd mee eens, maar meestal zijn de werkzaamheden onvermijdelijk.

Deze zomer zijn bij Kijkduin de voorbereidingen begonnen voor de werkzaamheden van en rond het Atlantic hotel. Omdat het hotel pal naast het Natura 2000-gebied ligt is onvermijdelijk dat daarbij het duin gebruikt gaat worden. Er is dan ook een tijdelijke weg van betonplaten aangelegd. Maar er is meer aan de hand: het duin net achter het hotel is volgens Rijkswaterstaat te laag voor de kustveiligheid. Omdat er ook veel rimpelroos en andere woekerende soorten groeien is, tegen onze adviezen in, ervoor gekozen het vrijkomende, schone, zand uit de ondergrondse parkeergarage en fietsenstalling in een dikke laag op te brengen. Dat zand wordt vervolgens met helmgras ingeplant om te voorkomen dat het teveel gaat stuiven. Ondanks de grote schade worden wel betere omstandigheden gecreëerd voor de ontwikkeling van een rijk landschap. Helaas duurt dat vele jaren.

Het zal een schok worden om het nieuwe Atlantic gebouwd te zien worden. Het hotel gaat niet verder het duin in, maar wordt massiever en hoger. Strikt genomen niet, maar de hele bovenkant van het hotel wordt zo hoog als nu het hoogste 'accent'. Als AVN hopen wij er voldoende voor gezorgd te hebben dat die enorme gevel richting duin 's nachts geen lichtend paneel is.

Den Haag wint NK tegelwippen

Het klinkt als een soort sterkste-man-wedstrijd, maar het Nederlands Kampioenschap tegelwippen is een wedstrijd tussen gemeenten welke het meeste stoeptegels verwijderd om er groen van te maken. Per inwoner waren dat er, in drie categorieën, het meeste in Breda, Almelo en Hollands Kroon, maar absoluut gezien won de gemeente Den Haag met ruim driehonderdduizend tegels. Daar moeten planten voor terugkomen. Zo veel dat ex-wethouder Joris Wijsmuller tegen het AD zei dat de leverancier van gratis plantjes door de voorraad heen was. Je kunt namelijk als bewoner, als je tegels vervangt door een geweltuin en de gewipte tegels bij de gemeente inlevert daar gratis planten voor krijgen. De gemeente heeft de actie ondergebracht in de operatie steenbreek.

Spiraalbos

De laatste duizend bomen van een project om er honderdduizend wereldwijd te planten komen in Nederland. Den Haag heeft de primeur van het eerste spiraalbos. Het gaat om een bosje vol kruiden, struiken, heesters en bomen, aangeplant in Wijkpark de Verademing. Dat is een goed initiatief, gesteund door particuliere donateurs en de gemeente. Het kunst 'bos' dat als reclame in het Atrium staat, is de moeite waard om te bekijken.

En dan nog dit...

Contributie 2022 en 2023

2022

Helaas zijn er nog leden die voor dit jaar hun contributie nog niet hebben voldaan. Dit zal ongetwijfeld een vergissing zijn, vandaar dat deze leden nog een herinnering met een acceptgiro krijgen bijgesloten. Hun bijdragen zien wij graag op korte termijn tegemoet.

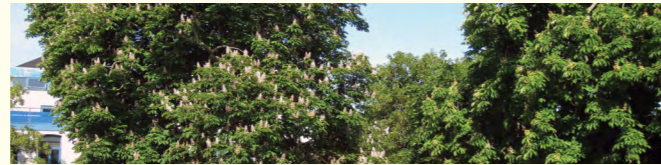
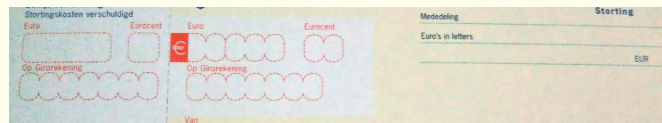
2023 en het afschaffen van de acceptgiro

Het verzoek tot betalen voor het kalenderjaar 2023 komt - zoals gebruikelijk - met de eerste Haagwinde van 2023 in maart. Eerder betalen mag uiteraard, graag zelfs. Als u dit doet, vermeld dan s.v.p. uw naam, adres en lidmaatschapsnummer. Dit nummer staat op het adresbriefje bij iedere Haagwinde en op de acceptgiro. Vermeld ook graag het jaartal waarvoor de betaling is bestemd. De contributie blijft voor 2023 gehandhaafd op minimaal € 12,50 voor het hooflid en minimaal € 3,00 voor elk medelid.

In maart ontvangt u voor het laatst een acceptgiro. Per 1 juni 2023 wordt er definitief mee gestopt. De reden is dat op dit moment nog maar enkele mensen dit gebruiken en de kosten hierdoor te hoog zijn.

Wij gaan geen automatische incasso doen: automatische incasso is niet praktisch wanneer er sprake is van minimale bedragen die betaald moeten worden. De kans is dan groot dat we dan veel minder aan inkomsten ontvangen dan we nu doen.

U blijft jaarlijks een contributiebrief ontvangen bij de eerste Haagwinde, met een betaalverzoek.

Coalitieakkoord in Den Haag

Er staan mooie woorden in het coalitieakkoord tussen D66, VVD, GroenLinks, PvdA en CDA voor de komende vier jaar. De AVN heeft in een vroeg stadium een groene puntenlijst opgestuurd.

In het akkoord staan gloedvolle woorden over de groene stedelijke omgeving, dat die belangrijk is voor mensen: 'Meer bomen en groen bieden verkoeling op warme dagen en zorgen voor minder wateroverlast. Daarnaast levert een groene stad ook directe gezondheidswinst op en kunnen we de biodiversiteit in onze stad verbeteren'. We kunnen het niet mooier zeggen.

Bomen in achtertuinten vogelvrij

Volkomen daarmee in strijd is dan ook wat verderop in het akkoord staat: het afschaffen van de kapvergunning in achtertuinten. Helaas zijn vergunningen wel degelijk nodig om de kap van waardevolle bomen te voorkomen. Het komt te vaak voor dat een nieuwe eigenaar alle bomen van de voorganger wil kappen. Juist volwassen bomen dragen het meest bij aan het voorkomen van klimaatverandering naast de andere voordelen die hierboven worden genoemd!

Zorgen voor de toekomst

Een zorg van de AVN blijft of er voldoende geld is voor het uitvoeren van het groene beleid. Er ligt volgens de 'Staat van de Buitenruimte' voor 18 miljoen euro aan werk in het groen. In het akkoord is er 10 miljoen voor gereserveerd plus 3 miljoen per jaar. Er is maar driekwart van het benodigde geld gereserveerd voor groenbeheer.

De AVN vindt het belangrijk dat het groen- en natuurbeleid stevig verankerd wordt in de omgevingsvisie, concreet gemaakt in duidelijke regels en in een heldere plankaart voor het omgevingsplan, maar daarover staat weinig vermeld. De visie moet inzetten op versterking van natuur en groen.

Contactgegevens

Portefeuillehouders AVN

Caroline Boonstra	Centrum
Jaap van Loenen	Duinoord
Arnim van Oorschoot	Zuidwest, Leijenburg e.o
Caroline de Jong-Boon	Scheveningse Bosjes, Westbroekpark
Joost Gieskes	Benoordenhout
Jos Verhoeff	Kust
Frederike Bloemers	Projectondersteuning
André Smit	Westduinpark, Loosduinen
Leon van den Berg	Zoetermeer, Buytenpark
Marian Langeveld	Vroondaal, Loosduinen
Jeannine Engels	Kustgebied Zuid Den Haag
Adri Remeus	Wassenaar, Mariahoeve
Bas Steenks	Coördinator Bomen
Cor van Gaans	Uithof
Reinder de Boer	Verversingskanaal e.o.
Tim den Outer	Scheveningen Noord
Peter Hegi	Rijswijk, Laakkwartier
Anne Mieke Breedveld	Voorburg
Sander Wennekers	Leidschendam

Bestuur AVN

Voorzitter

Dick Ooms

Vice voorzitter

Adri Remeus

Secretaris

Caroline de Jong-Boon

Tim den Outer

Penningmeester

Caroline Boonstra

Lid

Jos Verhoeff

Ledenadministratie

Peter Huisman

Algemeen contact 070 - 33 88 100 info@avn.nl
Kantoor Badhuisstraat 175, 2584 HH D-H

Helpt u ons aan een nieuw lid?

Ja, ik steun het Stedelijk Groen en word voor € 12,50 per jaar lid van de AVN

Voornaam:

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Emailadres:

Opgeven via www.avn.nl/ondersteuning
Of opsturen naar AVN, Badhuisstraat 175
2584 HH Den Haag (denk aan de postzegel).
U kunt ook eenmalig doneren via
www.avn.nl/donatie

Ode aan de Natuur

In dit fraaie boekwerk staan werken afgebeeld die Haagse kunstenaars vaak speciaal voor de AVN hebben gemaakt in het kader van onze jubileumtentoonstelling.

Er staan, naast prachtige afbeeldingen, ook verhalen in over het afgebeelde groen en persoonlijke verhalen van de kunstenaars over hun werk of werkwijze.

Wie zich aanmeldt als nieuw AVN-lid ontvangt dit kleinnood op aanvraag gratis. Met uw lidmaatschap steunt u de vereniging en krijgt een boekwerk vol kunstwerken die onze (stads) natuur op bijzondere wijze verbeelden. Neem over de praktische aflevering contact op met de AVN.

Ook los te bestellen door overmaking van € 7,50 op IBAN: NLO6 INGB 0000 7388 58 t.n.v. AVN Den Haag o.v.v. 'Ode aan de Natuur' en uw naam en adresgegevens.

Haags Groen, Nu en Toen

Het hardcover boek 'Haags Groen, Nu en Toen' is een luxe uitgave, van uitklapbladen voorzien, zodat de lezer bij elk verhaal een brede presentatie krijgt van het stedelijke groen. Een terugblik naar groene plekken in het verleden in de stad vergeleken met die plekken in het heden.

Dat het groenbeheer vroeger lang niet altijd beter was bewijzen de vele foto's. Den Haag is een groene stad met prachtige historie. Echt Haags. Een leuk cadeau voor de feestdagen.

Te bestellen door overmaking van € 14,95 op IBAN: NLO6 INGB 0000 7388 58 t.n.v. AVN Den Haag o.v.v. 'Haags Groen, Nu en Toen' en uw naam en adresgegevens.

